

Približno računanje drugog korijena

Ivanka Bujan-Slamić

Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci
`ivanka.bujan-slamic@skole.hr`

30. kolovoza 2010.

Motivacija

Zašto bi uopće bilo potrebno u doba razvijene tehnologije prisjećati se kompliciranih algoritama za nešto što se može izračunati pomoću jedne naredbe na računalu?

Motivacija

Zašto bi uopće bilo potrebno u doba razvijene tehnologije prisjećati se kompliciranih algoritama za nešto što se može izračunati pomoću jedne naredbe na računalu?

Zbog toga što nas, u trenutku kada te nesavršene tehnologije zakažu, "spasiti" može jedino sposobnost vlastitog logičkog razmišljanja.

Motivacija

"Broj je bit svega" ("All is number") smatrali su Pitagorejci.

Motivacija

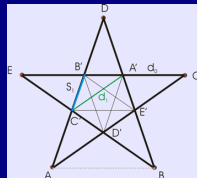

"Broj je bit svega" ("All is number") smatrali su Pitagorejci.

O filozofskom aspektu ove rečenice, govorio je i Aristotel u svojoj "Metafizici", no pitanje je što su sve njima bili brojevi, tj. kakve su brojeve oni poznavali?

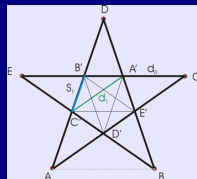
Motivacija

- Iako su Pitagorejci vjerovali da se svi brojevi mogu izraziti kao omjer dvaju prirodnih brojeva, upravo je Pitagorin učenik **Hipposus** (5.st.p.n.e.) prema nekim izvorima dokazao postojanje iracionalnog broja koristeći geometrijski argument

Motivacija

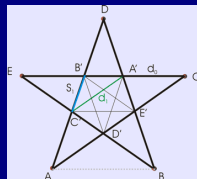
- Iako su Pitagorejci vjerovali da se svi brojevi mogu izraziti kao omjer dvaju prirodnih brojeva, upravo je Pitagorin učenik **Hippasus** (5.st.p.n.e.) prema nekim izvorima dokazao postojanje iracionalnog broja koristeći geometrijski argument

- Teodor iz Kirene** (400.g.p.n.e.) dokazao iracionalnost $\sqrt{3}$, $\sqrt{5}$, $\sqrt{17}$ (prema Platonu koji mu je bio učenik)

Motivacija

- Iako su Pitagorejci vjerovali da se svi brojevi mogu izraziti kao omjer dvaju prirodnih brojeva, upravo je Pitagorin učenik **Hippasus** (5.st.p.n.e.) prema nekim izvorima dokazao postojanje iracionalnog broja koristeći geometrijski argument

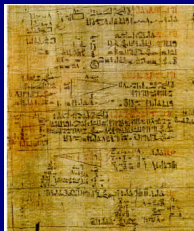

- Teodor iz Kirene** (400.g.p.n.e.) dokazao iracionalnost $\sqrt{3}$, $\sqrt{5}$, $\sqrt{17}$ (prema Platonu koji mu je bio učenik)
- Jednostavan dokaz iracionalnosti $\sqrt{2}$ korištenjem metode "reductio ad absurdum" dao je **Aristotel** (4.st.p.n.e.)

Motivacija - kvadratni korijen

No simbol $\sqrt{\quad}$ javlja se i mnogo ranije, već kod starih Egipćana (1650 g. p.n.e.):

i u Babilonu (1600-1800 p.n.e.)

Kvadratni korijen

Definicija

Kvadratni (drugi) korijen pozitivnog broja a je pozitivni broj $\sqrt{a}$ za koji vrijedi $(\sqrt{a})^2 = a$. Također je $\sqrt{0} = 0$.

Za bilo koji realni broj a vrijedi

$$\sqrt{a^2} = |a|,$$

a za sve pozitivne brojeve a i b vrijedi:

$$\sqrt{ab} = \sqrt{a} \cdot \sqrt{b}, \quad \sqrt{\frac{a}{b}} = \frac{\sqrt{a}}{\sqrt{b}}.$$

Kvadratni korijen

Definicija

Kvadratni (drugi) korijen pozitivnog broja a je pozitivni broj $\sqrt{a}$ za koji vrijedi $(\sqrt{a})^2 = a$. Također je $\sqrt{0} = 0$.

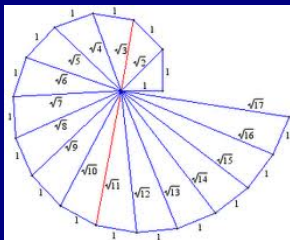
Za bilo koji realni broj a vrijedi

$$\sqrt{a^2} = |a|,$$

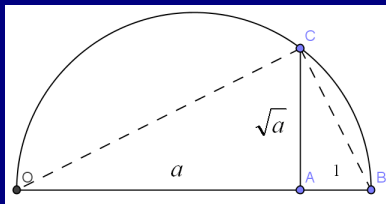
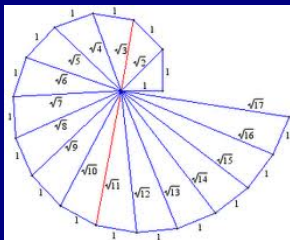
a za sve pozitivne brojeve a i b vrijedi:

$$\sqrt{ab} = \sqrt{a} \cdot \sqrt{b}, \quad \sqrt{\frac{a}{b}} = \frac{\sqrt{a}}{\sqrt{b}}.$$

Konstrukcija drugog korijena

Konstrukcija drugog korijena

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Neka je $a > 1$ i neka je b najveći cijeli broj za koji vrijedi

$$b < \sqrt{a} < b + 1,$$

gdje je $b \geq 1$.

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Neka je $a > 1$ i neka je b najveći cijeli broj za koji vrijedi

$$b < \sqrt{a} < b + 1,$$

gdje je $b \geq 1$. Tada je

$$b^2 < a < (b + 1)^2$$

pa možemo pisati

$$a = b^2 + r,$$

gdje je

$$0 < r < 2b + 1.$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti).

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti). Dakle,

$$a = b^2 + r$$

$$\sqrt{a} = b + x$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti). Dakle,

$$\begin{aligned} a &= b^2 + r \\ \sqrt{a} &= b + x \end{aligned} \Rightarrow (b + x)^2 = b^2 + r$$

odakle dobijemo

$$x = \frac{r}{2b + x}.$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti). Dakle,

$$\begin{aligned} a &= b^2 + r \\ \sqrt{a} &= b + x \end{aligned} \Rightarrow (b + x)^2 = b^2 + r$$

odakle dobijemo

$$x = \frac{r}{2b + x}.$$

Budući da je $x > 0$ vrijedi

$$x < \frac{r}{2b}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti). Dakle,

$$\begin{aligned} a &= b^2 + r \\ \sqrt{a} &= b + x \Rightarrow (b + x)^2 = b^2 + r \end{aligned}$$

odakle dobijemo

$$x = \frac{r}{2b + x}.$$

← sada tu nejednakost primijenimo ovdje

Budući da je $x > 0$ vrijedi

$$x < \frac{r}{2b}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Nadalje, iz $b < \sqrt{a} < b + 1$

$$\Rightarrow \sqrt{a} = b + x,$$

(x nepoznati decimalni dio korijena $\sqrt{a}$: $0 < x < 1$, koji je potrebno odrediti). Dakle,

$$\begin{aligned} a &= b^2 + r \\ \sqrt{a} &= b + x \Rightarrow (b + x)^2 = b^2 + r \end{aligned}$$

odakle dobijemo

$$x = \frac{r}{2b + x}. \leftarrow \text{sada tu nejednakost primijenimo ovdje}$$

Budući da je $x > 0$ vrijedi

$$\Rightarrow x > \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}}.$$

Dakle,

$$\frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < x < \frac{r}{2b}$$

Dakle,

$$\frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < x < \frac{r}{2b} + b$$

$$\Rightarrow b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < b + x < b + \frac{r}{2b}$$

Dakle,

$$\frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < x < \frac{r}{2b} + b$$

$$\Rightarrow b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < b + x < b + \frac{r}{2b}$$

$$\stackrel{(\sqrt{a}=b+x)}{\Rightarrow} b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}.$$

Ova nejednakost daje dvije približne vrijednosti $\sqrt{a}$: jednu veću od prave vrijednosti toga korijena, a drugu manju od te vrijednosti. Uspoređivanjem obje približne vrijednosti može se ocijeniti koliku točnost one daju.

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

$$a = 174 = 13^2 + 5 \quad \Rightarrow \quad b = 13, r = 5.$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

$$a = 174 = 13^2 + 5 \quad \Rightarrow \quad b = 13, r = 5.$$

Uvrštavanjem u $b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

$$a = 174 = 13^2 + 5 \Rightarrow b = 13, r = 5.$$

Uvrštavanjem u $b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}$ dobijemo

$$13 + \frac{5}{2 \cdot 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}} < \sqrt{174} < 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}$$

odnosno,

$$13.19089... < \sqrt{174} < 13.19230...$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

$$a = 174 = 13^2 + 5 \quad \Rightarrow \quad b = 13, r = 5.$$

Uvrštavanjem u $b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}$ dobijemo

$$13 + \frac{5}{2 \cdot 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}} < \sqrt{174} < 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}$$

odnosno,

$$13.19089... < \sqrt{174} < 13.19230...$$

$$\Rightarrow \sqrt{174} \approx 13.19$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (Aproksimacija $\sqrt{174}$)

Nađimo najprije b i r :

$$a = 174 = 13^2 + 5 \Rightarrow b = 13, r = 5.$$

Uvrštavanjem u $b + \frac{r}{2b + \frac{r}{2b}} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}$ dobijemo

$$13 + \frac{5}{2 \cdot 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}} < \sqrt{174} < 13 + \frac{5}{2 \cdot 13}$$

odnosno,

$$13.19089... < \sqrt{174} < 13.19230...$$

$\Rightarrow \sqrt{174} \approx 13.19$ i greška aproksimacije je manja od $\frac{1}{2 \cdot 10^2}$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Problem: nepovoljni rezultati u određenim primjerima (točnost se povećava kada r raste a b pada).

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Problem: nepovoljni rezultati u određenim primjerima (točnost se povećava kada r raste a b pada).

Npr. $\sqrt{3} = 1^2 + 2$, pa dobijemo

$$1.66 \dots < \sqrt{3} < 2,$$

odnosno vrlo nepovoljan rezultat.

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Problem: nepovoljni rezultati u određenim primjerima (točnost se povećava kada r raste a b pada).

Npr. $\sqrt{3} = 1^2 + 2$, pa dobijemo

$$1.66 \dots < \sqrt{3} < 2,$$

odnosno vrlo nepovoljan rezultat.

Kako "poboljšati" aproksimaciju?

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primijetimo da vrijedi

$$x > \frac{r}{2b+1}$$

jer je $x < 1$.

Sada na sličan način kao prije dobijemo:

$$b + \frac{r}{2b+1} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}.$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primijetimo da vrijedi

$$x > \frac{r}{2b+1}$$

jer je $x < 1$.

Sada na sličan način kao prije dobijemo:

$$b + \frac{r}{2b+1} < \sqrt{a} < b + \frac{r}{2b}.$$

Npr. za $\sqrt{5} = 2^2 + 1$ dobijemo

$$2,2 < \sqrt{5} < 2,25.$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

--

74

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

--

74

: 23 · 3

69

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

$$\begin{array}{r} \text{--} \text{--} \\ 74 \qquad \qquad : \quad 23 \cdot 3 \\ 69 \\ \text{--} \text{--} \\ 500 \end{array}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

$$\begin{array}{r} \text{--} \text{--} \\ 74 \qquad \qquad : \quad 23 \cdot 3 \\ 69 \\ \text{--} \text{--} \\ 500 \qquad \qquad : \quad 261 \cdot 1 \\ 261 \end{array}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

$$\begin{array}{r} \text{-- --} \\ 74 \qquad \qquad : \quad 23 \cdot 3 \\ 69 \\ \text{-- --} \\ 500 \qquad \qquad : \quad 261 \cdot 1 \\ 261 \\ \text{-- -- --} \\ 23900 \end{array}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

$$\begin{array}{r} \text{-- --} \\ 74 \qquad \qquad : \quad 23 \cdot 3 \\ 69 \\ \text{-- --} \\ 500 \qquad \qquad : \quad 261 \cdot 1 \\ 261 \\ \text{-- -- --} \\ 23900 \qquad \qquad : \quad 2629 \cdot 9 \\ 23661 \end{array}$$

Algoritam za aproksimaciju kvadratnog korijena

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

$$\sqrt{174} = 13.19$$

$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} - - \\ 74 \\ 69 \\ - - \end{array} \end{array} \quad \begin{array}{l} : \quad 23 \cdot 3 \\ \\ \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} - - \\ 500 \\ 261 \\ - - \end{array} \end{array} \quad \begin{array}{l} : \quad 261 \cdot 1 \\ \\ \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} - - - \\ 23900 \\ 23661 \\ - - - - - \end{array} \end{array} \quad \begin{array}{l} : \quad 2629 \cdot 9 \\ \\ \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} - - - - - \\ 239 \end{array} \end{array}$$

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

Ako se dobiveni rezultat shvaća kao cijeli broj $b = 1319$, onda je $r = 239$, pa je

Primjer (aproksimacija $\sqrt{174}$ s većom preciznošću)

Ako se dobiveni rezultat shvaća kao cijeli broj $b = 1319$, onda je $r = 239$, pa je

$$\frac{r}{2b} = 239 : 2638 = 0.09059$$

$$\Rightarrow \sqrt{174} \approx 13.19091$$

s greškom manjom od $\frac{1}{2 \cdot 10^5}$

Metoda verižnog razlomka

Verižni razlomak realnog broja α_0 definira se na sljedeći način.

Metoda verižnog razlomka

Verižni razlomak realnog broja α_0 definira se na sljedeći način.
Za $i = 0, 1, 2, \dots$ neka je

$$a_i = \lfloor \alpha_i \rfloor, \quad \alpha_i = a_i + \frac{1}{\alpha_{i+1}}.$$

Ako je $a_n = \alpha_n$ za neki n , onda se postupak završava.

Metoda verižnog razlomka

Verižni razlomak realnog broja α_0 definira se na sljedeći način.
Za $i = 0, 1, 2, \dots$ neka je

$$a_i = \lfloor \alpha_i \rfloor, \quad \alpha_i = a_i + \frac{1}{\alpha_{i+1}}.$$

Ako je $a_n = \alpha_n$ za neki n , onda se postupak završava.

Može se to pokazati da će se to dogoditi ako i samo ako je α_0 racionalan broj. Pišemo

$$\alpha_0 = a_0 + \frac{1}{a_1 + \frac{1}{a_2 + \frac{1}{a_3 + \dots}}}$$

$$\alpha_0 = [a_0; a_1, a_2, \dots]$$

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

Primjer

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

Primjer

- $\sqrt{2} = 1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \dots}}} = [1; 2, 2, 2, \dots]$

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

Primjer

- $\sqrt{2} = 1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \dots}}} = [1; 2, 2, 2, \dots]$
- $\sqrt{11} = 3 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \dots}}}} = [3; 3, 6, 3, 6, \dots]$

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

Primjer

- $\sqrt{2} = 1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \dots}}} = [1; 2, 2, 2, \dots]$
- $\sqrt{11} = 3 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \dots}}}} = [3; 3, 6, 3, 6, \dots]$
- $\sqrt{3} = [1; 1, 2, 1, 2, \dots]$

U slučaju kad je $\alpha_0 = \sqrt{n}$, gdje je n prirodan broj koji nije potpun kvadrat, njegov razvoj u verižni razlomak je periodičan. Preciznije,

$$\sqrt{n} = [a_0; a_1, a_2, \dots, 2a_0].$$

Primjer

- $\sqrt{2} = 1 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \frac{1}{2 + \dots}}} = [1; 2, 2, 2, \dots]$
- $\sqrt{11} = 3 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \frac{1}{3 + \frac{1}{6 + \dots}}}} = [3; 3, 6, 3, 6, \dots]$
- $\sqrt{3} = [1; 1, 2, 1, 2, \dots]$
- $\sqrt{5} = [2; 4, 4, 4, 4, \dots]$

Literatura:

David Wells, Rječnik zanimljivih i neobičnih brojeva

Vladimir Devidé, Matematika kroz kulture i epohe

Vladimir Devidé, Matematička čitanka

Poučak, časopis za metodiku i nastavu matematike, br.17

Mirko Radić: Brojevi i nejednakosti

Na velike se vrhunce koji put može uspeti s različitih padina planine, no one koji stignu na vrh obasjava isto Sunce.

V.Devidé

Slika: V.Devidé(1925.-2010.) kao gost predavač u PSHG na znanstvenom skupu "Matematika - jučer, danas, sutra" 2000.g.

Hvala vam na pažnji!